

- J.E. Bogaers en J.K. Haalebos Sporen van Romeinse militairen onder de politie-kazerne te Woerden, in: Heemtijdinghen 12 (1976) nr. 2, pp 13-15; (eveneens in: Bull. K.N.O.B. 74 (1975) pp 223-224).
- J.E. Bogaers en J.K. Haalebos - Woerden, opgraving binnenplaats politie-kazerne 1976, in: Bull. Kon. Nederl. Oudh. Bond 75 (1976) pp 316-317.
- N. Plomp - Woerden 600 jaar stad, Woerden 1972.

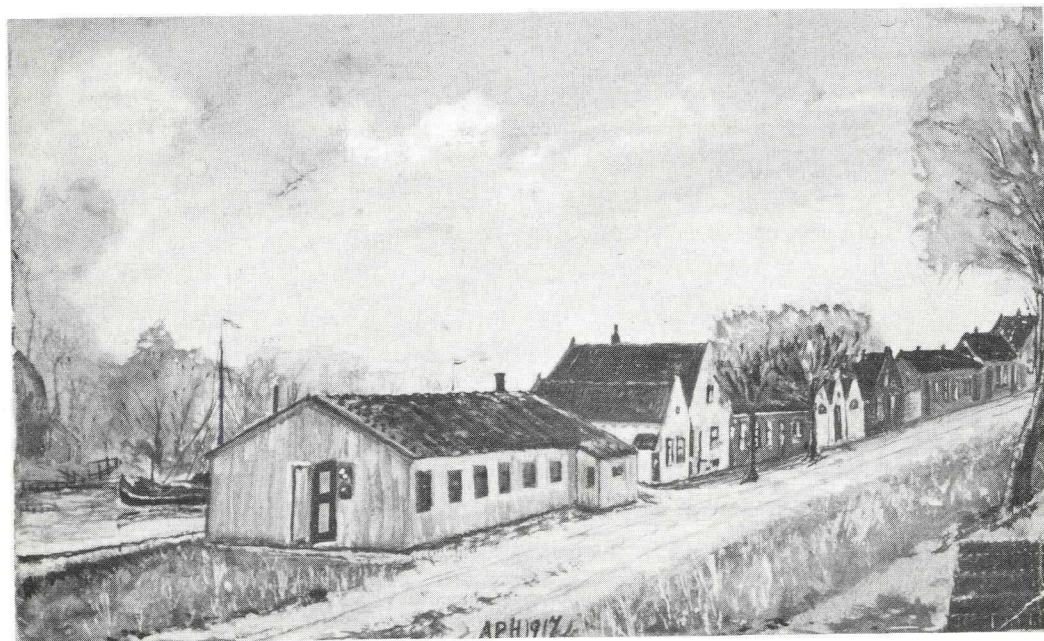

HET CHRISTELIJK MILITAIR TEHUIS IN WOERDEN, 1914 - 1919

In Woerden's Kerkbode van 1919 troffen wij een artikel aan omtrent het Christelijk Militair Tehuis dat tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) in Woerden gevestigd was. Het verblijf van de militairen is voor Woerden toch wel van betekenis geweest. Zo vermelden de jaarverslagen van de gemeente uit die jaren dat het de middenstand goed gaat "wegens het tijdelijk verblijf van de militairen". Ook de armen behoefden geen honger te lijden, zij hadden genoeg aan het "overgeschoten eten van het tijdelijk garnizoen". Het leek ons goed dit artikel, zoals het indertijd werd gepubliceerd, hier af te drukken. Ook de stijl van die tijd heeft reeds thans zijn bekoorlijkheid. De in het artikel besproken barak, welke benodigd was voor de Belgische vluchtelingen is door Adam Pieter Huyzer, geboren in Woerden op 23 juli 1892, geschilderd.

Dit schilderijtje bevindt zich in het gemeente-archief van Woerden en plaatsen wij ter illustratie bij dit artikel.

P.

CHR. MIL. TEHUIS.

17 Augustus 1914—15 Februari 1919.

Alles heeft eenen bestemden tijd, en alle voornemen onder den hemel heeft zijnen tijd. Zoo luidt een der woorden van den Prediker, den zoon van David, den Koning te Jeruzalem. Onder de tijden door Israëls wijzen Koning genoemd vinden we ook: een tijd om af te breken en een tijd om op te bouwen, een tijd van oorlog en een tijd van vrede.

Dat zijn de tijden, die het tijdelijk bestaan, van ons Christelijk Militair Tehuis bepaald hebben. En nu, het Christelijk Militair heeft zijn bestemden tijd gehad.

Toen het Tehuis werd opgericht konden wij dien tijd niet bepalen, we dachten in ieder geval niet aan jaren, slechts aan maanden.

Nu kennen we dien tijd, vier en een half jaar, van 17 Augustus 1914—15 Februari 1919. De dienende liefde heeft met groote toewijding veel arbeids verricht gedurende die jaren in het Tehuis. Waren het jaren zooals de zeven jaren, die Jacob diende om Rachel en van welke gezegd wordt: en die waren in zijne oogen als eenige dagen. Dat zouden we niet durven zeggen, liever willen we opmerken hoe goed het is, dat wij niet in de toekomst kunnen zien. Nu mogen wij dikwerf met liefde en toewijding tot eenigen arbeid ingaan, maar zouden we dat ook wel kunnen, indien we van te voren reeds wisten, 't zal heel lang duren en er zullen heel wat moeilijkheden aan verbonden zijn?

Zouden we niet terugschrikken en het eigenlijk liever maar aan anderen overlaten? Maar nu we niets weten, nu durven we het aan, en als we dan straks bekennen moeten, dat er toch eigenlijk meer aan vast zit dan we oorspronkelijk gedacht hadden dan laten we dien arbeid niet meer los, en omdat ze ons lief geworden is, en omdat wij er de noodzaak van inzien, en omdat God geleidelijk kracht en lust schenkt om vol te houden.

Nu er nog onverwachts een einde kwam aan dezen arbeid, en wat eenmaal in de toekomst verborgen was reeds tot het verledene behoort, komt het ons gewenscht voor om, zij 't dan zeer beknopt, in de Kerkbode een Kroniek van het Christelijk Militair Tehuis op te nemen.

Wij gaan dan met onze gedachten terug naar de dagen van begin Augustus 1914, toen ook ons oud vestingstadje overstroomd werd door militairen.

Verscheidene gebouwen herinneren er aan, dat hier vroeger een garnizoen was.

De jongeren onder ons hadden er geen heugenis van, maar de ouderen weten er nog wel van te verhalen.

Doch in deze mobilisatiejaren hebben de militairen te Woerden steeds de ervaring opgedaan dat er in de oude veste nog liefde voor den soldaat was.

En dan vooral in die eerste dagen van opwinding en ontroering was er buitengemeen veel hartelijke belangstelling voor onze mannen en jongens die uit hun gezinnen en van hunne zaken werden opgeroepen om hun burgerkleed in te ruilen voor den krijgsmansrok.

Zij kwamen uit alle deelen van het land, provincialen en stedelingen, en doolden in hun vrije uren hier door de straten. Wij waren begaan met onze landsverdedigers, en begrepen nu zij aan het gezinsleven waren ontruikt, dat zij veel moesten missen. Zoo beijverde men zich dan, vrijwel huis aan huis, om zooveel mogelijk verlichting aan te brengen. Vele soldaten werden binnen genoodigd en onthaald op een kopje koffie en een sigaar. Ook zag men voor de huizen banken en stoelen geplaatst, die uitnoodigden tot plaats nemen, terwijl van uit de opgeschoven ramen menige verkwikking werd rondgedeeld. En zoo had Woerden de lof dat de burgerij er veel voor de militairen voelde.

Evenwel één ding ontbrak.

Er was geen Militair Tehuis.

Daaraan was toch ongetwijfeld groote behoefte. Er moest zijn een vaste gelegenheid waar men rustig zitten kon om te schrijven de brieven, de vele brieven, de ontelbare vele brieven naar huis, naar verloofden, naar de vrienden en kennissen; er moest zijn een Tehuis waar men rustig met elkander kon converseeren, waar men gezellig kan lezen en spelen.

Ledigheid is des duivels oorkussen.

De soldaten voortdurend op straat dat zou worden de soldaten in de kroeg.

Vrienden spraken hierover met elkander met gevolg dat een Commissie tot stand kwam bestaande uit dames en heeren, die bereid werden gevonden dien arbeid ter hand te nemen en wel op Christelijken grondslag.

Zaterdagavond 17 Augustus 1914 werd een Christelijk Militair Tehuis geopend in een lokaal der Ambachtsteekenschool (destijds daarvoor welwillend afgestaan door den garnizoens-commandant) doch de toeloop was zoo groot dat reeds na een paar dagen alle lokalen in gebruik genomen werden die avond aan avond gevuld waren, niet alleen met militairen, maar ook met vele belangstellende burgers.

Tal van verschillende spelen, boeken, dag- en weekbladen werden gratis door de burgerij verstrekt, waarvoor hierbij nog hartelijken dank.

Menigwerf werden de militairen ook verrast met tal van versnaperingen, zooals: sigaren, melk, gebak enz. enz.

Schrijfmateriaal was bovendien steeds gratis verkrijgbaar, en er werd veel, zeer veel geschreven, 'n 150 brieven en briefkaarten op een avond of het zoo niets was.

Toen kwam plots een tegenslag.

In October vingen de teekenlessen weer aan, dus moest deze localiteit ontruimd. Er kwam echter spoedig een uitkomst. Het oog der Commissie viel op de ziekenbarak die buiten gebruik was, Aan Heeren B. en W. werd een beleefd verzoek gericht waarop de barak welwillend voor het gewenschte doel werd afgestaan. Vaardige handen herschiepen de onheimische barak spoedig tot een vriendelijk Tehuis, helaas al weer voor korten tijd. Na een gezellig vertoef van ternauwernood een maand moest op een Zondag de barak holderdebolder ontruimd worden met het oog op de komst van de Belgische vluchtelingen. Vermoedelijk zouden daar zieken bij zijn en moest dan de gemeentelijke ziekenbarak daarvoor beschikbaar wezen.

Daar stonden we dan weer op straat.

Goede raad was duur.

We hebben gezocht, gezocht, aldoor gezocht nog dienzelfden Zondag om een ander lokaal te vinden maar 't was al te vergeefs. Dien dag en dien week kwamen wij niet klaar maar eindelijk werd onze aandacht gevestigd op de oude voormalige kegelbaan aan den stationsweg, die toen dienst deed als lompenbergplaats. De mogelijkheid werd in 't zicht gesteld om de lompen te verwijderen en dan konden we dit lokaal in huur krijgen. Al leek de localiteit niet bijster geschikt zoo maakten we toch van dit voorstel dankbaar gebruik.

Er ging echter nog geruimen tijd mee heen eer we zoover waren dat de transformatie tot een Tehuis voltooid was.

Maar eindelijk kon dan toch ook dit, ons derde Tehuis, geopend worden.

Ons Tehuis was spoedig bekend als de pijpenla. Hoewel er steeds een zeer gezellige geest heerschte, was en bleef het een benauwd lokaal waar men den rook snijden kon, en de dames achter het buffet hebben er menigmaal de oogen moeten wrijven. Hoewel de Commissie dacht, dat dit wel het laatste Tehuis zou zijn en allerminst kon vermoeden nog eenmaal te zullen besluiten tot het oprichten van een eigen gebouw heeft de toekomst toch wel anders geleerd.

Er deden zich onder de militairen gevallen voor van de gevreesde ziekte "de nekkrimp", met gevolg dat geleidelijk de militairen naar elders vertrokken. Toen werd besloten het lokaal niet langer aan te houden, en kwamen dan de militairen later terug dan zouden we wel weer zien. Dat was in den zomer van 1916.

Tegen het najaar kwamen de soldaten binnen onze veste terug.

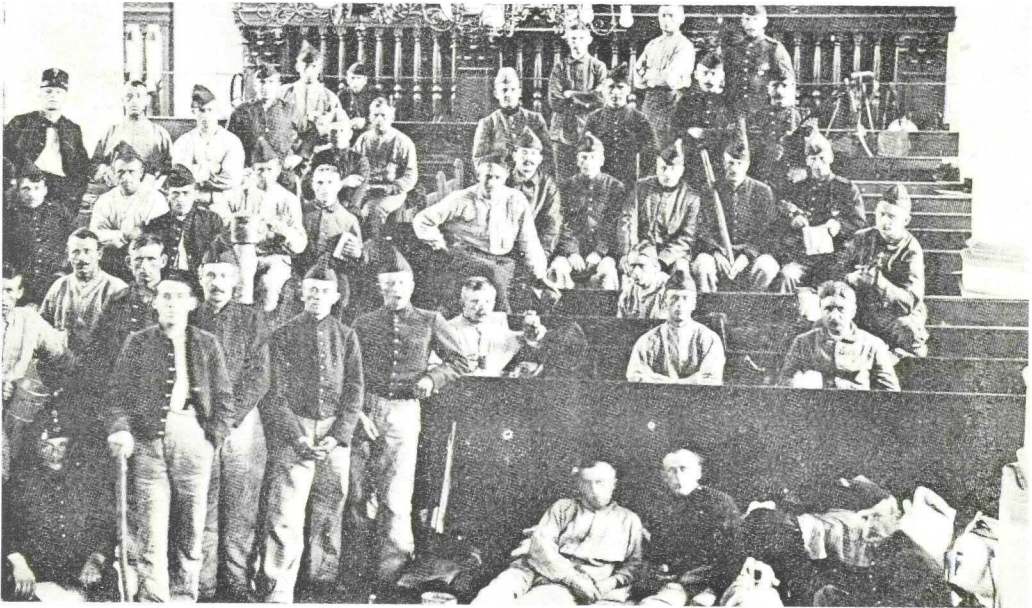
En we hadden geen Tehuis.

Andermaal op den zoek, doch nergens iets te vinden want alle localiteit was in gebruik bij het Centraal-Magazijn. Toen is er geredeneerd en gedelibereerd tot eens op 'n avond werd vergaderd door de Commissie met eenige heeren Aannemers. Daar werd een kloek besluit genomen. Heeren Aannemers deden het plan aan de hand om op geschikte voorwaarde een houten gebouw op te richten, terwijl voorts eenige heeren bereid werden gevonden tot het geven van rentelooze voorschotten voor het benodigd kapitaal. Nadat, op aanvraag, door B. en W. goedgekeurd werd dit gebouw te plaatsen op de Nieuwe Markt, moet tot lof van heeren Aannemers gezegd worden, dat het gebouw in een week tijds gereed was.

31 October 1916 had de feestelijke opening van het eigen gebouw plaats.

Hiervan hebben we nog gebruik mogen maken tot 15 Februari 1919, toen ons Tehuis, wegens gedeeltelijke demobilisatie en opheffing van de militaire depots na het eindigen van den gruwelijken wereldkrijg, niet langer noodig bleek.

Met dankbaarheid mogen we thans terugdenken aan den arbeid in het Christelijk Militair Tehuis

voor de militairen verricht. De dames met haar hulp achter het buffet hebben in al die jaren een onbaatzuchtige liefde, toewijding en werkkraft betoond boven onzen lof verheven, de heeren die voortdurend verschillende dingen in gereedheid brachten, de ijverige bedienden die steeds op post waren om de consumtie rond te brengen, wij zouden geen woorden vinden om hen genoegzaam te waarderen, terwijl we ook met veel dank mogen noemen de predikanten van de Ned. Herv. Geref. en Christ. Ger. Kerken die avond aan avond bereid werden gevonden om te sluiten met bijbellezing en gebed.

Gaarne zouden we van verschillende werkkraften hier den naam met eere vermelden, doch uit vreeze om ook maar één te kort te doen zullen wij ons daar van onthouden.

Het zij genoeg nog op te merken dat alle dames en heeren, die tot het laatste toe hunne kracht hebben geschonken aan dezen alleszins moeitevollen arbeid, zulks hebben gedaan met prijzenswaardige zelfverloochening en liefde.

Dat de militairen dezen arbeid wisten te waardeeren is menigmaal gebleken, en we mogen ons vleien dat in menig stad en dorp en vlek in ons vaderland nog lang met dankbaarheid zal gedacht worden aan Woerden en het Christelijk Militair Tehuis.

Dat er veel gebruik gemaakt is van ons Tehuis moge o.m. blijken uit het feit, dat naar matige berekening daar zijn geschreven 40.000 briefkaarten, 10.000 vellen papier, behalve de vele duizenden prentbriefkaarten.

De schrijfbehoeften werden gratis verstrekt door het Centraal Nationaal Comité voor Tijdelijke Militaire Tehuizen, en, zoo er geen voorraad was, aangevuld uit de kas van ons Militair Tehuis. Menig man en jongeling is door ons Christelijk Militair Tehuis onder Christelijke beademing gekomen waaraan zij te voren geheel vreemd waren.

Zij het hun tot een zegen voor de eeuwigheid!

J.L. Vrijdagavond 21 Maart kwamen de verschillende dames en heeren, die min of meer tot het Tehuis in betrekking stonden, tot een gezellig samenzijn bijeen, waar wederzijdsche dankbetuigingen plaats hadden en de Commissie ontbonden werd.

TENTOONSTELLING "DE RIJN IN RIJNLAND".

Van 3 tot en met 28 april 1978 wordt in het gemeentearchief van Leiden, Boisotkade 2A, een tentoonstelling gehouden onder de titel "De Rijn in Rijnland".

Tentoongesteld wordt een nooit eerder getoonde collectie 18e en 19e eeuwse afbeeldingen van rivier- en dorpsgezichten langs de Rijn. Daarmee wordt een beeld gegeven hoe de Rijn en de aanliggende plaatsen er omstreeks 200 jaar geleden hebben uitgezien. Ter vergelijking hiermee zal een in 1977 opgenomen film (20 min.), die de Rijn van Bodegraven tot Katwijk in zijn huidige toestand laat zien, worden vertoond.

De openingstijden van de tentoonstelling zijn: maandag tot en met vrijdag van 9 - 12 en van 14 - 17 uur; zaterdag van 9 - 12 uur en donderdagavond van 19.30 - 21.30 uur.

BELANGRIJKE ARCHEOLOGISCHE VONDST TE WOERDEN.

Bij het ter perse gaan van dit nummer werd bekend dat bij de opgravingen op het terrein van het voormalige pensionaat aan de Meulmansweg te Woerden door medewerkers van het Instituut voor Oude Geschiedenis en Archeologie van de R. K. universiteit te Nijmegen onder leiding van Dr. J.K. Haalebos, naast diverse andere belangrijke vondsten, de overblijfselen van een schip uit de Romeinse tijd zijn aangetroffen. Getracht zal worden in ieder geval een gedeelte van dit schip te doen conserveren en dit ter zijner tijd in Woerden te exposeren.

Ten einde dit conserveren, waarmee waarschijnlijk een bedrag tussen de f 50.000— en f 100.000,— gemoeid zal zijn, mogelijk te maken, is door de vereniging een financiële actie gestart.

Giften voor dit doel kunnen worden overgemaakt op gironummer 33 07 97 ten name van de Stichts-Hollandse Historische Vereniging te Woerden.

P.